

Zástupkyně veřejného ochránce práv
RNDr. Jitka Seitlová

V Brně dne 16. června 2010
Sp. zn.: 5/2010/NZ/MJ

Vážený pane vedoucí,

ve dnech 8. – 9. dubna 2010 proběhla ve smyslu ustanovení § 1 odst. 3 a 4 písm. b) ve spojení s ustanovení § 15 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů, systematická návštěva v **Zařízení pro zajištění cizinců v Bělé-Jezové, Jezová 1501, 294 21 Bělá-Jezová**. Dle ustanovení § 21a odst. 2 citovaného zákona Vás tímto informuji o svých závěrech, ke kterým jsem dospěla na základě provedeného šetření.¹

Návštěvě jste byl, po telefonickém oznámení příjezdu pracovníků Kanceláře veřejného ochránce práv (dále jen pracovníci Kanceláře) do zařízení, téměř od začátku přítomen. V průběhu návštěvy pracovníci Kanceláře hovořili s pracovníky skupiny příjmu i sociální služby, s pracovníkem Odboru azylové a migrační politiky MV (dále jen OAMP), s příslušníky cizinecké policie v zařízení, se zaměstnanci soukromé bezpečnostní služby DORA Security a.s. (dále jen SBS), s lékařkou a v rámci individuálních rozhovorů s 6 cizinci. Byla provedena prohlídka všech prostor, v nichž se cizinci pohybují, a též prostudována související dokumentace. Návštěvu provedli pracovníci Kanceláře Mgr. M. J., JUDr. P. P., Mgr. J. Š. a Mgr. O. V., kterým byla během návštěvy poskytnuta veškerá součinnost.

A. Obecné informace o zařízení

V době návštěvy bylo v ZZC Bělá-Jezová umístěno 102 cizinců, z toho bylo 69 mužů a 33 žen, dále 6 dětí mladších 15 let. Mladiství (15-18 let), ani žádní nezletilí bez doprovodu se v zařízení nenacházeli. Z uvedeného počtu bylo 21 žadatelů o mezinárodní ochranu.

Komunikace s cizinci (jazyková vybavenost pracovníků), tlumočení

Pracovníci Kanceláře v případě ZZC Bělá-Jezová nevyslechli ze strany cizinců žádné negativní připomínky k nedostatečné jazykové vybavenosti personálu. I přesto nelze konstatovat, že by byla situace v ZZC Bělá-Jezová co do komunikace s cizinci na zcela uspokojivé úrovni. Zatímco např. u sociálních pracovníků SUZ lze hovořit o jazykové kompetentnosti, u příslušníků SBS je již situace méně obtojná („domluvíme se rusky a rukama nohama“). Přitom pracovník SBS je často první kontaktní osobou, která zprostředkovává požadavky cizince. Ačkoliv se v ZZC s oblibou využívají k tlumočení cizinci jednotlivých národnostních komunit, kteří hovoří nebo alespoň rozumí česky, není vždy zaručené, že se takové tlumočení

¹ Poukazují jen na skutečnosti, které považují za neuspokojivé. Během návštěvy se pracovníci setkali s profesionálním přístupem všech pracovníků, s nimiž přišli do kontaktu, a zjistili v mnoha ohledech dobrou praxi. Z hlediska kapacity této zprávy však není možné popsat vše, co bylo zjištěno.

dostane každému zajištěnému cizinci.² Ve svých vyjádřeních k minulým zprávám z návštěv ZCC SUZ konstatovala, že ačkoli nejsou jazykové znalosti pracovníků SBS prověřovány, vynasnaží se na SBS působit v tom směru, aby byla jazyková vybavenost ochranky zajištěna.³ I přesto, že pracovníci všech tří složek působících v zařízení (SUZ, PČR, ZZ MV) shodně prohlašovali, že není problém zajistit v případě potřeby tlumočnicka, lze mít pochybnosti o tom, do jaké míry se v ZCC tlumočení skutečně zajišťuje. Sociální pracovníci skupiny příjmu sdělili, že tlumočení není příliš využíváno, sporadickou a obtížnou praxí dosvědčila rovněž lékařka. Formulované domněnky svědčí též případ cizinců umístěných do přísného režimu (viz dále kapitola „D. Přísný režim“).

Apeluji proto na všechny personální složky působící v zařízení, aby vynaložily co největší úsilí k umožnění dostatečné komunikace s cizinci. Uvítala bych informaci, zda je povinná jazyková vybavenost pracovníků SBS ošetřena ve smlouvě mezi SUZ (popř. ZCC Bělá-Jezová) a SBS.

B. Příjem cizinců

Pobyt přijatého cizince v izolaci

Jelikož je nezbytné, aby cizinec prošel vstupní zdravotní prohlídkou, tráví nějaký čas (max. 72 hodin) po přijetí do zařízení na izolaci.⁴ Cizinec tedy může⁵ strávit až pět dní (48 hodin zajištění v policejní cele plus 72 hodin v izolaci ZCC) de facto ve velmi přísném vazebním režimu. Cizinec je ve většině případů neinformovaný o svém postavení (od policie se dozví pouze důvod zajištění) a o tom, co se s ním bude dále dít.⁶

Izolační místnost je minimálně vybavena, cizinec má přístup k vodě a je mu poskytnuta hodina na čerstvém vzduchu. Nejsou mu dostupné žádné jiné aktivity či TV, do izolace nedostane ani knížku, nepřiveze-li si svoji vlastní. Jediné, co má k dispozici, jsou „příjmové“ dokumenty.⁷ Zůstává otázkou, zda cizinec vůbec ví, z jakého důvodu je umístěn v izolační místnosti.⁸ Dobrou praxí ZCC Bělá-Jezová je,

² Problém nebude u vietnamské, čínské či mongolské komunity, systém však znevýhodňuje ty státní příslušníky, kteří jsou v ZCC zastoupeni v malém počtu, popř. pouze jednotlivě. Nadto je vždy otázkou vůle příslušného „tlumočnicka“, zda bude ke komunikaci ochoten či nikoli.

³ Podle vyjádření SUZ ke Zprávě z návštěvy ZCC Velké Přílepy (sp. zn. 36/2006/NZ/TM) jsou „...už teď vybírání pracovníci podle jazykových znalostí, budeme v tomto duchu působit i na SBS, aby i její personální výběr byl podmíněn jazykovými kompetencemi pracovníků.“ Jazyková vybavenost pracovníků SBS byla řešena rovněž, s odpovědí SUZ v podobném duchu, v rámci návštěvy ZCC Bělá-Jezová (sp. zn. 37/2006/NZ/PM).

⁴ Ustanovení § 136 odst. 2 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

⁵ Většinou se lékařské vyšetření podaří realizovat do následujícího dne, pokud je však cizinec přijat v pátek odpoledne, čeká v izolační místnosti až do pondělí, resp. do příchodu lékaře.

⁶ O neinformovanosti či přímo dezinformovanosti cizinců v počátcích svého zajištění hovoří též např. DEVAS National report Czech republic (str. 14), která zpracovává problematiku cizineckých detenčních zařízení v ČR. Cizinci jsou často vystaveni neověřeným zprávám či fámám, které získávají od ostatních cizinců, a jsou tak vystaveni nesmyslným starostem či obavám, které z nich plynou.

⁷ Především jde o seznamovací dokumenty „Práva a povinnosti cizinců umístěných v zařízení pro zajištění cizinců dle zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců, v platném znění“ (jde o vybrané kapitoly cizineckého zákona vztahující se k ZCC), a vnitřní řád zařízení, a dále poučovací dokumenty o telefonování, nakládání s finančními prostředky a uchovávání potravin.

⁸ Podle sociálního pracovníka příjmu se cizinec v „příjmových“ dokumentech dočte, proč jde na izolaci, nicméně v seznamovacích dokumentech se taková informace nevyskytuje; v „právech a povinnostech“ je pouze obecná zákonná povinnost strpět vstupní zdravotní prohlídku, a ve „vnitřním řádu“ povinnost v případech diagnostikovaných lékařem strpět pobyt v izolačních prostorách (kapitola o lékařské péči).

že přijde-li do zařízení celá rodina, není umístěna v izolaci, nýbrž je ubytována do pokojů v prostorách určených pro nezletilé bez doprovodu, jejichž kapacita je často k dispozici.

Doporučuji informovat cizince (ať již v „přijímacích dokumentech“, nebo zveřejněním přímo na izolaci) o důvodech pobytu na izolaci. Rovněž doporučuji poskytovat cizinci, který pobývá v izolaci po dobu delší než několik hodin, denní tisk, časopisy a knihy.

Žádost o mezinárodní ochranu, poučování

Více cizinců potvrdilo (dva státní příslušníci Běloruska a dva Ukrajiny), že požádali o mezinárodní ochranu až poté, co se o této možnosti dozvěděli od ostatních cizinců. Povinnost informovat cizince o možnosti učinit prohlášení o mezinárodní ochraně je založena vůči PČR.⁹ V rámci ochrany cizinců, kteří byli během návštěvy dotazováni pracovníky Kanceláře, nebyla zjišťována jejich totožnost, proto nelze s určitostí konstatovat, zda byla povinnost příslušníky PČR porušena či nikoliv, **doporučuji však v případě, že útvar cizinecké policie působící v ZZC zjistí, že k poučení nedošlo již ze strany zajišťujícího útvaru, aby toto poučení bezodkladně zajistil sám.**

C. Umístování a ubytování cizinců

Přemístování do ZZC Poštorná

Cizinci bývají čas od času ze ZZC Bělá-Jezová přemístováni do ZZC Poštorná, a to hromadně i jednotlivě. Důvody jsou podle pracovníků ZZC trojího rázu: někdy je potřeba zařízení odlehčit kvůli očekávané potřebě zvýšené kapacity, resp. z jiných technických či provozních důvodů; jindy je nezbytné přemístit cizince z bezpečnostních důvodů. Třetím případem je, požádá-li o přemístění sám cizinec. Jeho žádost potom posuzuje SUZ.

Někteří cizinci si (v ZZC Poštorná během dřívější návštěvy) stěžovali, že byli přemístěni „v pět ráno, aniž by jim kdokoli cokoli vysvětlil“. Cizinci se cítili dezorientovaně a pod velkým stresem. Nadto poukazovali i na skutečnost, že takto „narychlo“ přemístění neměli možnost zajistit si návaznost právního poradenství a služeb nevládních a neziskových organizací (dále jen NNO). Taková situace je schopna zapříčinit různé formy poškození práv či zájmů přemísťovaných cizinců (např. propadnutí lhůty pro odvolání). Je-li cizinec přemísťován z provozních či technických důvodů týkajících se především kapacity, měl by být informován o svém přemístění a jeho důvodech s předstihem tak, aby si mohl zařídit svoje osobní (především právní) záležitosti. Ohledně přemístění z bezpečnostních důvodů lze vyžadovat jistou míru utajení informací před cizincem, nicméně i v takovém případě by mu měly být sděleny důvody přemístění alespoň v obecné rovině.

⁹ Ustanovení § 3b odst. 1 zákona o azylu; závazný pokyn ředitele SCPP PČR č. 125/2005 o pobytu cizinců

Doporučuji v předstihu sdělovat cizincům, že budou přemístění a důvody jejich přemístění do ZC Poštorná. V tomto směru také doporučuji více spolupracovat s NNO tak, aby přemísťovaným cizincům nehrozilo porušení jejich práv či oprávněných zájmů.

Prostředí mírného režimu

Některé společenské místnosti (především budovy B) nejsou, kromě televizního přístroje a několika standardních židlí, nijak vybaveny. Jiné mají alespoň několik málo křesel. Místnosti jsou sice barevně vymalovány, nátěr je však oprýskaný, doškrábaný či popsáný. Zcela prázdné (vyjma informační nástěnky u vchodu na patro) a holé jsou též chodby.

Apeluji v tomto ohledu na SUZ, aby vyvíjela co největší úsilí ve vybavování, obnovování a udržování prostor mírného režimu.

Hygienické balíčky

V hygienických balíčcích, které měli přijímaní cizinci připravené v izolačních místnostech, chybělo mýdlo, holicí strojek (u žen) a krém.¹⁰

Doporučuji doplnit uvedené věci do hygienických balíčků, které jsou určeny pro přijímané cizince.

D. Přísný režim

Dlouhodobý pobyt v přísném režimu

V přísném režimu (dále jen PR) byli v době návštěvy umístěni 3 státní příslušníci Vietnamu (z důvodu rvačky) a jeden ukrajinský občan. Průměrná doba umístění do PR činí podle policistů cca 5 dnů. Výjimečně pobývá cizinec v PR déle, což byl případ právě státního příslušníka Ukrajiny. Již několik dní po svém přijetí do ZC byl do PR umístěn z důvodu odmítnutí odběru krve a agresivity vůči zdravotnímu personálu, a v PR pobýval od 7. 1.-1. 3. 2010. Poté byl přibližně měsíc ubytován v mírném režimu, aby byl dne 2. 4. 2010 znovu přemístěn do PR, tentokrát z důvodu poškozování vybavení pokoje a agresivity vůči zaměstnancům SUZ. Ačkoli jsou důvody umístění tohoto cizince do PR zcela legitimní, je diskutabilní, zda jsou podmínky PR pro takový dlouhodobý pobyt vhodné. Cely přísného režimu jsou velmi stroze vybaveny, cizinec zde umístěný nemá žádné aktivity (kromě hodinové vycházky denně v holém prostoru o několika málo desítkách metrů čtverečních), nemá přístup k TV, dennímu tisku, je zcela izolovaný od zbytku zařízení, nemá efektivní přístup k právní pomoci NNO. Žije de facto v režimu, který se uplatňuje u vazebně stíhaných. Avšak i ti jsou na tom v jistém ohledu lépe, neboť jim jsou různé zájmové, sportovní či kulturní aktivity zajišťovány.

Doporučuji zajistit cizinci dlouhodoběji¹¹ umístěnému do přísného režimu smysluplné trávení volného času.

¹⁰ Seznam požadovaných základních hygienických prostředků, které zajištění cizinci dostávají, je dán v příloze k pokynu ředitele SUZ MV - zabezpečení žadatelů o udělení mezinárodní ochrany a zajištěných a ubytovaných cizinců základními hygienickými prostředky.

Stížnostní mechanismus proti umístění do PR

Nezodpovězenou otázkou zůstává efektivita opravných prostředků proti umístění do PR.¹² Není totiž zřejmé nakolik, resp. zda vůbec je stížnostní mechanismus proti umístění do PR funkční. Ministerstvo vnitra (resp. OAMP) v tomto ohledu dosud neneviduje za období 2009-2010 ani jednu stížnost. Z tohoto pohledu je nepodstatné, zda se cizinec umísťuje do PR ve smyslu ustanovení § 135 odst. 3 či 4 ZPC, důležité je, jak důsledně byl o opravném prostředku poučen. A právě o této důslednosti lze pochybovat. Pracovníci Kanceláře navštívili prostory přísného režimu, v nichž byli v době návštěvy umístění tři státní příslušníci Vietnamu, kteří česky nerozuměli ani základní věci, jak si pracovníci ověřili. Přitom v rozhodnutích o jejich umístění do PR je uvedeno, že tlumočnicka nechtějí, neboť česky rozumí. Policisté vypověděli, že jim rozhodnutí byla předána přes jiného cizince – občana Vietnamu, který česky rozumí. To však nebylo ani v jednom rozhodnutí uvedeno nebo poznačeno, a jelikož dotčený cizinec se v ZZC již nenacházel, nebylo možno tuto skutečnost ověřit. Nadto u jednoho cizince (D.V.T.) není na rozhodnutí zakroužkován důvod umístění do PR.

Uvedený postup policistů není přijatelný, resp. není způsobitý prokázat, že byli cizinci o důvodech umístění do PR a o možném opravném prostředku proti tomu skutečně poučeni. Doporučuji, aby policisté postupovali do budoucna nikoli pouze formálně, ale tak, aby poučování (resp. jeho tlumočení) bylo průkazné, v této souvislosti připomínám, že rozhodnutí PČR o umístění do přísného režimu je soudně přezkoumatelné.

Rozhodování podle ustanovení § 135 odst. 3 a 4 ZPC

Výše uvedený občan Ukrajiny byl do PR poprvé umístěn z důvodu, že po přijetí do ZZC odmítl odběr krve a v souvislosti s tím se choval agresivně vůči zdravotní sestře. V rozhodnutí (v české verzi) jsou uvedeny jako důvody umístění do PR skutečnosti pod písm. a) a b) (ustanovení § 135 odst. 1 ZPC). Právní kvalifikace je však v případě tohoto rozhodnutí z poloviny chybná: písm. a) bylo aplikováno správně (cizinec byl agresivní), nicméně odmítnutí podrobit se zdravotnickému výkonu mělo být podřazeno pod písm. c) [cizinec měl strpět zdravotnický výkon,¹³ čímž porušil povinnost podle ZPC, nikoli povinnost podle vnitřního řádu ZZC (písm. b)]. Nadto v případě aplikace PR ve smyslu písm. b) i c) se musí jednat o „opakované“ porušení předpisu, o čemž lze v případě cizince pochybovat (odmítl pouze jediný výkon – odběr krve, a podle úředního záznamu i rozhodnutí, které z něho vycházelo, pouze v jednom případě). Lze poukázat i na další špatnou praxi: v úředním záznamu (CPPM-864/CI-2009-71), který je podkladem pro prodloužení pobytu Ukrajinského občana v PR, je fixem přepsáno datum (z 8. na 4. 2. 2010).

¹¹ Je samozřejmě diskutabilní, jak dlouhé časové období by mělo tvořit takovou hranici. V tomto ohledu se lze per analogiam inspirovat ve vězeňském systému, který nepřipouští sankční izolaci odsouzeného od ostatních vězňů na dobu delší 20 dnů [srovnej ustanovení § 46 odst. 3 písm. g) a h) zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů]. Doba strávená v PR zajištění bez jakýchkoli smysluplných aktivit by tak zcela určitě neměla přesáhnout 20 po sobě jdoucích dnů. Nicméně vzhledem k tomu, že v případě zajištění jde a maiori ad minus o mírnější sankční postih, resp. by mělo jít o mírnější detenční režim, bylo by vhodné určit dobu kratší.

¹² Podle ustanovení § 168 ZPC se na řízení podle ustanovení § 135 odst. 3 až 5 ZPC nevztahuje správní řád, resp. jeho část druhá a třetí. Jediným přístupným opravným prostředkem tak zůstává stížnost adresovaná ministerstvu podle ustanovení § 148 odst. 2 ZPC.

¹³ Ustanovení § 136 odst. 2 ZPC.

Přítom rozhodnutí o prodloužení pobytu v PR je ze dne 5. 2. 2010, bylo by tedy možno se domnívat, že úřední záznam byl vyhotoven zpětně, ačkoli mělo jít o základní podklad pro rozhodnutí. K celkovému dojmu o právních podkladech pro umístění do PR je nezbytné dodat, že cizinci umístění v PR nemají přístup k právnímu poradenství NNO.¹⁴

Doporučuji zajistit cizincům umístěným do PR přístup k právnímu poradenství NNO. Důrazně doporučuji zamezit antidatování dokumentů podstatných pro rozhodování. Je-li potřeba udělat opravu zřejmých nesprávností v jakémkoli dokumentu, měla by být taková oprava učiněna osobou, která dokument pořídila, datována a jí podepsána; současně by původní zápis měl zůstat čitelný.

Sociální pracovníci v PR

Sociální pracovníci podle výpovědí policistů navštěvují cizince umístěné v PR pouze v případě, mají-li nějaké požadavky (nosí mu balíky, noviny, nákupy). Toto zjištění poněkud nekoresponduje se sděleními sociálních pracovníků, podle nichž „v přísném režimu cizince spíše nenavštěvujeme“, resp. jen pokud „si to sám vyžádá a policie žádost postoupí“. Ze strážní dokumentace policie (záznamy z 8. 4.-9. 4. 2010) neplyne, že by toho času v PR umístěné 4 cizince kdokoli z pracovníků SUZ navštívil. Je tedy možné se domnívat, že sociální servis cizinců umístěných v PR je velmi omezený, resp. že cizinci o možnosti kontaktovat sociální pracovníky ani nevědí, popř. policie požadavky cizinců dále nepostupuje.

Doporučuji, aby sociální pracovníci navštěvovali cizince v přísném režimu i bez jejich výslovných požadavků a sami zjišťovali jejich potřeby (především ve vztahu k právnímu poradenství).

Návštěvy v PR

Návštěvy cizinců umístěných v přísném režimu jsou realizovány v místnosti za skleněnou přepážkou (jedná se o standardní typ vězeňské bezkontaktní návštěvy s použitím telefonů). Tento typ návštěv cizinců byl ZZC Bělá-Jezová obecně vytýkán během návštěvy v červenci 2007,¹⁵ zařízení učinilo v tomto ohledu nápravu a skleněné přepážky odstranilo. Ani v přísném režimu však nemá tato extrémně bezpečnostní forma návštěvních podmínek své místo. Argumentace přitom zůstává naprosto stejná.¹⁶ Zákon o pobytu cizinců nastavuje limity pro návštěvy cizinců v PR pouze v tom směru, že návštěvě musí být přítomen policista.¹⁷

Žádám zrušení systému bezkontaktních návštěv v návštěvní místnosti přísného režimu, a to bezodkladně.

¹⁴ Právo cizince na právní poradenství podle ustanovení § 144 odst. 3 ZPC není nijak omezeno, ať se cizinec nachází v mírném či přísném režimu, resp. omezení se vztahuje pouze na přítomnost policisty během návštěvy (a i v tomto případě lze pochybovat o tom, zda se ustanovení ZPC nevztahuje spíše na návštěvy jiné než advokátů či právních poradců).

¹⁵ Sp. zn.: 28/2007/NZ/LS.

¹⁶ Viz vyjádření VOP ze dne 3. října 2007 (sp. zn. 28/2007/NZ/LS) k bodu 1 nových zjištění.

¹⁷ Ustanovení § 144 odst. 4 ZPC.

Nefunkční telefonní přístroj v PR

Během návštěvy v prostorách PR bylo zjištěno, že telefonní přístroj, který je umístěn na zdi před katrem (tedy mimo ubytovací část prostor PR), není funkční. Podle policistů byl rozbitý již delší dobu.

Doporučuji neprodleně zajistit opravu telefonního přístroje.

E. Strava

V této oblasti nebyla zjištěna žádná pochybení.

F. Zdravotní péče

Rozsah zdravotní péče

Péči lékařky a zdravotnického personálu si pochvalovali především zajištěné cizinky, byť se několik připomínek či stížností na lékařskou péči v ZZC již v minulosti vyskytlo. Poukazovaly zejména na nedostatečný rozsah zdravotní péče, především na nevykonaná specializovaná vyšetření či výkony. Tyto stížnosti a připomínky ale zřejmě mohou pramenit z toho, že cizinci vůbec neví, popř. si neuvědomují, že nemají nárok na plný rozsah zdravotní péče, který je poskytovaný z veřejného zdravotního pojištění, nýbrž pouze na zdravotní péči podle ustanovení § 176 ZPC. Ta má z povahy institutu zajištění užší rozsah (lékařka ji popisovala slovy „akutní, neodkladná péče“), proto může být cizinci citlivě vnímáno, že se jim nedostávají např. specializovaná vyšetření podle jejich subjektivních potřeb.¹⁸ Z takového nedorozumění by potom mohly pramenit četné stížnosti či negativní připomínky (a to nejen ze strany cizinců, ale např. i pracovníků OAMP), resp. nadbytečné zvyšování napětí v zařízení.

Doporučuji cizince důkladně (i opakovaně) seznamovat s rozsahem zdravotní péče, na kterou mají nárok, pokud nejsou účastni na zdravotním pojištění.

Vizuální kontroly

Vizuální kontroly cizinců při příjmu, ale i před a po eskortách, jsou zdravotnickým personálem realizovány. Podle slov zdravotníků cizinci někdy mají pohmožděninny či drobná zranění (především při příjmu do ZZC), nicméně lékařka dál nezjišťuje možnou příčinu, ani jinak situaci neřeší, pouze událost zapíše do zdravotnické dokumentace. I od pracovníků SUZ bylo zaznamenáno, že cizinci čas od času přicházejí do zařízení s jistými stopami použitého násilí. Tyto skutečnosti jsou závažného charakteru a mohou mít i právní důsledky, a postup, který skončí zapsáním situace do zdravotnické dokumentace bez dalšího, není správný. CPT zdůrazňuje, že „podle jeho zkušeností představuje největší riziko zastrásování a špatného zacházení doba bezprostředně následující zbavení svobody“. Proto by

¹⁸ V případě potřebnějších skupin cizinců to neplatí. Řádná zdravotní péče je tak poskytována např. těhotným ženám (gynekologická péče v Mimoní), dětem (pediatrická péče v Bělé) nebo psychicky nemocným (Psychiatrická léčebna Kosmonosy; ta je v případě hospitalizací velmi opatrná, nicméně specializovaná vyšetření na žádost vždy provede).

SUZ i ZZ MV měly dokumentovat jak prohlášení zadržované osoby (byť jakkoli se může zdát na první pohled nevěrohodné), tak i vlastní závěry.

Žádám, aby bylo důsledněji přistupováno k situacím, kdy jsou u přijímaných cizinců zjištěny stopy fyzického násilí, resp. nespokojit se se zapsáním událostí do zdravotnické dokumentace bez dalšího. Všechny složky působící v zařízení musí být schopny s těmito situacemi dále pracovat.

Informovaný souhlas (informace o povaze a účelu vyšetření a účincích léků)

Jediné standardizované informace o lékařské péči (úkonech) jsou cizincům podávány ve vztahu ke vstupní zdravotní prohlídce (seznamování s procedurou vstupní prohlídky). Informace jsou k dispozici v 9 jazykových mutacích a jsou vyvěšeny na nástěnce na chodbě před ordinací. V případě dalších jazyků jsou využíváni tlumočníci po telefonu (byť je to podle lékařky finančně náročné a obtížné). Zůstává otázkou, nakolik jsou cizinci o vstupní proceduře vyrozumíváni, resp. kolik času je jim dáno k prohlédnutí nástěnky, neboť se až do vstupní lékařské prohlídky nacházejí v izolačních místnostech.

V ordinaci se nadto denně vyskytují situace, které nezbytně nevyžadují nutnost profesionálního tlumočení (nadto by překlad např. předepsání prášku na bolest hlavy a jeho účinků bylo neekonomické), nicméně zdravotnický personál musí splnit požadavky, které na něj v souvislosti s informovaným souhlasem kladou právní předpisy.¹⁹ Lékařka se domlouvá „rukama-nohama“, ze své iniciativy si opatřila překlad několika nejčastěji používaných vět a slovních spojení, nicméně překlad nejčastěji používaných léků (či alespoň skupin léků), či vyšetřovacích úkonů by lékařka uvítala. Lze tedy konstatovat, že v tomto směru existuje v zařízení jistá jazyková bariéra. Zdravotnický personál tak může stěžít obhájit získávání informovaných souhlasů od pacientů, tak jak je požadují právní předpisy.

Poukázat lze v tomto ohledu rovněž na situaci nezletilých bez doprovodu, kde by informované souhlasy k (závažnějším) zdravotním úkonům měli poskytovat opatrovníci (rodiče). Lékařka však sdělila, že nezletilí bez doprovodu „opatrovníky nemají“, resp. by netušila, koho informovat („se 17letým se bavím jak s dospělým“).

Doporučuji ZZ MV vytvořit poučení o povaze a účelu zdravotnických zákroků (opakujících se vyšetření a nejčastěji předepisovaných skupin léků) tak, aby byla zajištěna alespoň základní informovanost cizinců, popř. zaručit jiným vhodným způsobem získávání informovaných souhlasů v souladu s právními předpisy.

Nahlížení do zdravotnické dokumentace, poskytování kopií a výpisů

Cizinci se nedostanou k výsledkům svých lékařských prohlídek, nemají možnost se s nimi seznámit a ani neví proč. Lékařka v ZZC je zdrženlivější se zpřístupněním zdravotnické dokumentace, v této souvislosti je nutno upozornit, že právo pacienta na poskytnutí informací ze zdravotnické dokumentace vedené o jeho

¹⁹ Ustanovení 23 odst. 1 a 2 zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů; čl. 5 Úmluvy o lidských právech a biomedicině

osobě, jakož i nahlížení do ní a pořizování si výpisů, opisů či kopií z ní,²⁰ musí být respektováno bez výhrad. O tomto právu jsou, podle sociálních pracovníků, cizinci poučováni.

Doporučuji ZZ MV bezvýhradně respektovat právo cizinců podle ustanovení § 67b odst. 12 zákona o péči o zdraví lidu.

Žaludeční dieta

Pracovníci Kanceláře dostali rozdílné informace ohledně poskytování žaludeční diety. Podle slov lékařky se žaludeční dieta v ZZC vaří, nicméně podle sdělení cizince, který takovou dietu dle svých slov vyžaduje, dostane pouze např. suché těstoviny bez (pálivé) omáčky.

Uvítám vyjádření, zda je v ZZC poskytována žaludeční dieta, a pokud ano, žádám o zaslání příslušného jídelní lístku. Není-li žaludeční dieta poskytována, žádám o sdělení, jaká strava je cizincům, kteří ji potřebují, poskytována.

G. Sociální a kulturní potřeby

Nákupy

Na informačních nástěnkách (min. v budově B) nebyly vyvěšeny ceny věcí, které si cizinci mohou objednat k nákupu. Vyvěšena byla pouze informace, co si mohou koupit, ale bez gramáže a příslušných cen. „Vyplněný ceník“ se nachází u sociálních pracovníků, neboť podle jejich slov cizinci seznamy berou, resp. si je odnášejí na pokoje, čímž je znepřístupňují ostatním cizincům. Podle čl. 14. odst. 1 Vnitřního řádu ZZC se „*nabídkový list... zveřejní na informační tabuli na veřejně přístupném místě v části s mírným režimem zajištění...*“. Ačkoliv není explicitně řečeno, co musí nabídkový list obsahovat, je z logiky věci nasnadě, že gramáž a zejména ceny budou jeho nedílnou součástí. SUZ by se měla vypořádat s popsáním problémem lépe, než jak je uvedeno.

Podle cizinců se při nákupech uplatňuje limit ½ kg na každý druh zeleniny či ovoce. V kombinaci s možností nákupu 1x za 14 dní se toto pravidlo zdá poněkud choulostivé. Výpovědi cizinců nadto nekorespondují s dokumentem „Podmínky pro vnášení a přechovávání potravin“, který v bodě 2 uvádí limit pro ovoce i zeleninu (a to zvlášť) 1000 g.

Doporučuji lépe zpřístupnit cizincům nabídkové listy včetně cen a gramáží. Dále doporučuji postupovat v souladu s uvedeným dokumentem, tzn. umožňovat cizincům, aby si zakoupili 1 kg ovoce nebo zeleniny.

²⁰ Ustanovení § 67b odst. 12 zákona o péči o zdraví lidu.

Vycházky

Vycházky probíhají okolo budov mírného režimu v prostoru, který je ohraničen bezpečnostním oplocením s detektory pohybu. Prostory jsou zařízeny pro sport (stolní tenis, petangue), jednotlivé obytné budovy mírného režimu jsou odděleny. Za deštivého počasí cizinci ven nechodí, neboť chybí přístřešek zabezpečující ochranu. Per analogiam lze poukázat na vězeňskou praxi, v níž jsou přístřešky proti nepříznivému počasí ve věznicích již běžným jevem.²¹

Doporučuji opatřit vycházkové dvory přístřeškem proti nepříznivému počasí.

Kazuistika

V souvislosti s vyúčtováním nákladů na pobyt zajištěného cizince **doporučuji sdělit, co bylo důvodem ukončení pobytu ukrajinského státního příslušníka V. M. (e.č. XXX) v ZC Bělá-Jezová, resp. zda a jakým způsobem byl vyhoštěn.**

H. Styk s vnějším světem

Návštěvy

Návštěvy cizinců probíhají v návštěvní místnosti, která je umístěna v administrativní budově. Pracovník SBS je návštěvě vždy přítomen. Toto opatření přítom není upraveno ani vnitřním řádem, ani nemá oporu v zákoně.²² Ačkoli lze přijmout potřebu vizuální kontroly návštěvy s cílem zabránit vnášení zakázaných předmětů do zařízení, je třeba také zohlednit právo osoby na ochranu jejího soukromí. Jako vhodnější se proto jeví řešení, kdy pracovník SBS nebude návštěvě osobně přítomen s tím, že následně proběhne jeho osobní prohlídka (policista je vždy přítomen před návštěvní místností). O této možnosti by měl být zajištěný informován v poučení.

Doporučuji zamezit přítomnosti zaměstnance SBS při návštěvě zajištěného v mírném režimu.

I. Vnitřní bezpečnost

Prohlídky

Prohlídky pokojů, resp. věcí cizinců (ustanovení § 137 odst. 2 ZPC) provádí PČR. Dle výpovědí cizinců jsou jim věci často nepřiměřeně rozházeny. Dle informací, které mám k dispozici, mají obyvatelé prohlíženého pokoje čekat na chodbě pouze ve spodním prádle (někdy i nazí).

Popsaná praxe by byla neakceptovatelná i v přísnějších detenčních zařízeních, např. věznicích. Během prohlídek pokojů by měl být přítomen jeden

²¹ Podle čl. 2 odst. 2 druhé věty Metodického listu ředitele odboru výkonu vazby a trestu č. 31/2007 o zásadách zřizování prostorů pro provádění vycházek obviněných a odsouzených je „část vycházkového prostoru zabezpečena proti nepříznivému počasí přístřeškem“.

²² Bylo by chybné se domnívat, že na situaci dopadá ustanovení § 136 odst. 1 písm. e) ZPC.

z cizinců tak, aby se předešlo případným obviněním, neshodám atd. ohledně průběhu kontroly, resp. nešetrného postupu policistů. Dále je nepřipustné, aby cizinci ve spodním prádle (někdy údajně dokonce nazí) byli na chodbách vystaveni pohledům ostatních cizinců (ale i sobě navzájem). Žádám, aby od popsané praxe bylo bezodkladně upuštěno.

Zvýšený dohled

Jedna cizinka²³ vypověděla, že nějakou dobu pociťovala nevolnost, na což pracovníky ZZC upozorňovala. Na pokoji byla sama a podle svých slov „by si nepřivolala pomoc, jelikož ani ve vedlejších pokojích, ani na patře, nikdo nebyl“. Cizinka sdělila, že nebyla zvýšeně pozorována personálem, v noci ji nikdo nekontroloval; přitom bylo zjištěno, že v nočních směnách by měl být na patře alespoň 1 pracovník SBS. SUZ musí v případech, kdy je reálná zdravotní újma, zajistit snadnou dosažitelnost personálu. Pro tyto případy by bylo vhodné zavést jakoukoli formu režimu se zvýšeným dohledem.

Doporučuji nad cizincem, který vykazuje akutní zdravotní potíže, zajistit zvýšený dohled, a rovněž zabezpečit snadnou dosažitelnost personálu

J. Ochrana práv zajištěných osob

Nezletilí bez doprovodu, opatrovník

V době návštěvy se v ZZC nenacházel žádný nezletilý cizinec bez doprovodu. Přesto bylo zjištěno, že ustanovování opatrovníků (ustanovení § 124 odst. 4 ZPC) probíhá opožděně, v důsledku čehož bývají často promeškány lhůty (např. k odvolání). Příjmoví pracovníci SUZ se nedotazují, zda má přijímaný nezletilý bez doprovodu opatrovníka, či nikoli, to „řeší až sociální pracovníce po ubytování cizince“, což bývá až několik dní po vydání rozhodnutí o zajištění.

Doporučuji u nezletilých bez doprovodu co nejdříve po přijetí do ZZC zjišťovat, zda byl ustanoven opatrovník, a pokud ne, tento proces u policie urychlovat.

Nezletilí bez doprovodu, OSPOD

Spolupráce s orgánem sociálně-právní ochrany dětí²⁴ (místně příslušný je OSPOD v Mladé Boleslavi) je podle sociálních pracovníků ZZC „špatná, pomalá a nekvalitní“. Jeden případ se řeší měsíce, pracovníci OSPOD jsou nespolehliví až zmatení, ze strany sociálních pracovníků ZZC převládá nechuť s OSPOD spolupracovat. Během návštěvy ZZC nemohlo být z kapacitních důvodů zjištěno, o jaké konkrétní komplikace ve spolupráci se jedná, resp. v jakých konkrétních

²³ Cizinka nebyla během rozhovoru identifikována. Jednalo se o ukrajinskou občanku, které se v ČR narodilo dítě. První dva měsíce po porodu byla hospitalizována ve FN Na Bulovce, teprve poté přemístěna i s dítětem do ZZC Bělá-Jezová.

²⁴ Podle ustanovení § 2 odst. 3 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, se „v rozsahu stanoveném tímto zákonem sociálně-právní ochrana poskytuje také dítěti, které nemá na území České republiky povolen trvalý pobyt, nebo není hlášeno k pobytu na území České republiky po dobu nejméně 90 dnů podle zvláštního právního předpisu (ZPC) upravujícího pobyt cizinců na území České republiky, ani není oprávněno podle zvláštního právního předpisu (ZPC) trvale pobývat na území České republiky“.

věcech se sociální pracovníci ZZC na pracovníky OSPOD obrací, a především jaké jsou důvody či překážky lepší spolupráce na straně OSPOD. Je však možné odhadovat, vzhledem k cizineckému prvku, že se OSPOD v problematice neorientuje. Potom by se mohli pracovníci SUZ obracet na nadřízený orgán SPOD, kterým je krajský úřad, a který má vůči obecním úřadům povinnost metodického vedení. Je však také možné, že je OSPOD přetížen a že se na jeho straně vyskytly průtahy. V takovém případě je vhodné využít stížnostní mechanismus a obrátit se na vedoucího pracovníka.²⁵ Byla-li by taková stížnost či podnět bezúčelná, nebo by na ni odpovědný vedoucí pracovník nereagoval, je možné se obrátit se stížností na veřejného ochránce práv, který je oprávněn postup OSPOD prošetřit.²⁶

Ocením, budou-li mi zaslány podrobnější informace k problematické spolupráci s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, resp. s jakými věcmi a v jakých případech se SUZ na OSPOD obrací.

Odesílání písemností, poštovní známky

U nemajetných cizinců zajišťuje odesílání písemností Charita ČR, nebo OPU. Sociální pracovnice potvrdily, že v tomto směru spoléhají na NNO. Ačkoli se tedy situace zdá lepší než v ZZC Poštorná, je třeba upozornit, že SUZ by neměla bezvýhradně spoléhat pouze na NNO. Právo cizince odesílat písemnosti lze de iure rozdělit na soukromou²⁷ a úřední²⁸ (stížnosti, soudní podání atd.) korespondenci. Zatímco soukromé písemnosti lze zcela legitimně ponechat ve finančních možnostech cizinců, úřední korespondence by měla být nemajetnému cizinci odesílána na náklady SUZ, ačkoli to z textu cizineckého zákona nelze explicitně odvodit („umožní podat“, „neprodleně odešle“). V opačném případě totiž může cizinci vzniknout škoda poměrně velkého rozsahu (např. propadnutí procesní lhůty), neboť je ve hře přístup ke správním/soudním orgánům. Samozřejmě se přikláním k názoru, že by se tento princip měl uplatnit s přihlédnutím k zásadě přiměřenosti. ZZC by tak měla být ponechána možnost odmítnout odeslat na své náklady úřední korespondenci v případech zcela zjevného zneužívání tohoto práva. Nutno dodat, že zajištění cizinci mají v tomto ohledu nejnižší standard, neboť např. odsouzení ve věznicích pobírají mj. i na účely úřední korespondence sociální kapesné.²⁹ To je poskytováno i žadatelům o azyl.³⁰

Doporučuji, aby i nemajetným cizincům bylo fakticky zaručeno právo obrátit se na soudní či jiné instituce a odeslání této úřední korespondence bylo zajištěno na náklady SUZ.

²⁵ Může jít buď o vedoucího oddělení sociálně-právní ochrany dětí, nebo přímo o vedoucího odboru sociálních věcí Magistrátu statutárního města Mladá Boleslav.

²⁶ Více informací k tomu, jak se na veřejného ochránce práv obracet, lze nalézt na www.ochrance.cz.

²⁷ Podle ustanovení 134 odst. 1 písm. b) ZPC provozovatel „umožní přijímat a odesílat písemná sdělení bez omezení“.

²⁸ Podle ustanovení 134 odst. 1 písm. e) ZPC provozovatel „umožní podat žádost, stížnost nebo jiný podnět státním orgánům České republiky nebo mezinárodním organizacím za účelem uplatnění jeho práv a tyto neprodleně odešle“.

²⁹ Ustanovení § 16 odst. 7 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.

³⁰ Ustanovení § 42 odst. 1 písm. b) zákona č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

V souladu s ustanovením § 21a odst. 3 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů, Vás tímto vyzývám, abyste se ke shora uvedenému písemně vyjádřil ve lhůtě 30 dnů od doručení tohoto dopisu.

Děkuji za spolupráci.

S pozdravem

Vážený pan
Ing. V. A.
vedoucí
Zařízení pro zajištění cizinců Bělá-Jezová
Jezová 1501
294 21 Bělá pod Bezdězem

Údolní 39
602 00 Brno
tel: (+420) 542 542 888, fax: (+420) 542 542 112

